

Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
Факультет «Образотворче мистецтво»
Кафедра живопису

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «ЗАГАЛЬНИЙ КУРС КОМПОЗИЦІЇ»

Для студентів першого курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
денної та заочної форми навчання
за спеціальністю: 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
Освітньо – професійна програма «Станковий живопис»

Харків 2023

Методичні рекомендації до виконання завдань з дисципліни «Загальний курс композиції» для студентів першого курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти денної та заочної форми навчання за спеціальністю: 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація», галузь знань 02 «Культура і мистецтво, освітньо – професійна програма «Станковий живопис». Харків: ХДАДМ, 2023. 42 с.

Упорядник:

Сергій КОВАЛЕНКО – старший викладач кафедри живопису

Валерій ЗАЛІЩУК – старший викладач кафедри живопису

Рецензенти:

Наталія ВІНТАЄВА, доцент ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, кафедри дизайну і мистецтва;

Володимир НОСАНЬ, доцент кафедри рисунку Харківської державної академії дизайну і мистецтв, Заслужений діяч мистецтв України.

Рекомендовано до друку:

Методичною радою Харківської державної академії дизайну і мистецтв (Протокол № 23 - 04 від 26 квітня 2023р.)

©ХДАДМ©

С. В. Коваленко, В. В. Заліщук 2023

ЗМІСТ

ВСТУП

1. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ (КОМПОЗИЦІЯ НАТЮРМОРТУ).....7

1.1. Гармонійна цілісність як основний принцип побудови композиції.....	7
1.2. Практичне завдання. Лінійна асоціативна композиція на задану тему.....	7
1.3. Психофізіологічні передумови композиції.....	9
1.4. Практичне завдання. Прямова асоціативна композиція.....	10
1.5. Графічні та живописні начала: єдність і відмінність образотворчого вираження.....	13
1.6. Конструктивна геометрія як прийом композиції.....	15
1.7. Практичне завдання. Аналітичний розбір творів живопису майстрів різних епох.(Натюрморт).....	16
1.8. Ритм як універсальний принцип композиції.....	18
1.9. Практичне завдання. Натюрморт на тему «Ліричний», «Мистецтво» тощо.....	19

2. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ (ОДНОФІГУРНА КОМПОЗИЦІЯ).....25

2.1. Порівняння як універсальний принцип композиції.....	25
2.2. Аналітичний розбір творів живопису майстрів різних епох (однофігурна композиція).....	27
2.3. Умовність як необхідна передумова композиційної побудови.....	28
2.4. Практичне завдання. Ескіз однофігурної композиції «Портрет сучасника».....	28
2.5. Практичне завдання. Однофігурна композиція на одну із заданих тем: «Ранок», «Очікування», «Повернення», «Дебют» тощо.....	29

ДОДАТКИ

Словник образотворчих термінів.....	37
Використана література.....	41
Рекомендована література.....	42

Дені Дідро: «Мистецтво полягає в тому, щоб знайти незвичайне у звичайному та звичайне — у незвичайному».

ВСТУП

Курс «Загальний курс композиції» посідає ключове місце у системі професійної підготовки здобувачів мистецької освіти, оскільки забезпечує формування образного мислення, художньо-аналітичних здібностей та навичок самостійної творчої діяльності. Дисципліна інтегрує теоретичний і практичний компоненти, що сприяє цілісному засвоєнню закономірностей композиційної організації художньої форми.

Теоретичний блок передбачає опанування базових категорій композиції — цілісності, рівноваги, ритму, контрасту, масштабності, пропорційності, структурної взаємодії елементів у межах формату. Практичний компонент спрямований на розвиток здатності студентів до художнього узагальнення, відбору суттєвого та трансформації життєвих вражень у візуально-образну систему.

У процесі навчання студенти оволодівають навичками цілеспрямованого спостереження дійсності, аналізу пластичних характеристик форми, світлотіньових і колористичних співвідношень. Систематичне виконання замальовок, начерків, етюдів і композиційних пошуків формує професійний візуальний досвід, який виступає основою для створення змістовно й структурно виважених художніх творів. Накопичення емпіричного матеріалу забезпечує можливість глибокого опрацювання сюжетів і мотивів, що виникають у результаті особистісного емоційно-естетичного переживання.

Композиція функціонує у взаємодії з іншими фаховими дисциплінами — живописом, рисунком, історією мистецтва, кольорознавством. У процесі виконання навчальних завдань із рисунка чи живопису студент застосовує принципи композиційної організації площини, враховуючи формат, масштаб, просторову структуру та співвідношення частин і цілого. Таким чином, композиція виступає методологічною основою художньої діяльності.

Опанування історико-мистецького досвіду є важливою складовою формування професійної компетентності. Аналітичне вивчення творчості майстрів різних епох дозволяє виявити закономірності формотворення, способи організації художнього простору та специфіку образного мислення. Звернення до творчих методів видатних художників сприяє розширенню професійного інструментарію, розвитку критичного мислення та формуванню індивідуальної творчої позиції..

1. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ (Композиція натюрморту)

1.1. Гармонійна цілісність як провідний принцип композиції

Поняття цілісності композиції визначає її як єдину, внутрішньо узгоджену художню систему, що сприймається як неподільний твір мистецтва. Закон цілісності передбачає підпорядкування другорядних елементів головному, їх органічне поєднання в структурно й змістовно завершений образ. Кожен компонент композиції має бути функціонально вмотивованим, необхідним для розкриття авторського задуму.

Основними ознаками цілісності є неподільність, взаємозв'язок і узгодженість усіх елементів композиційної структури.

Цілісність зумовлює виразність та ідейну спрямованість твору. Вона вимагає, щоб усі компоненти композиції підпорядковувалися ідейному змісту, відображали авторське ставлення до зображуваного та забезпечували гармонійне співвідношення сюжетно-композиційного центру з форматом і пропорціями картини. Реалізація цього принципу передбачає врахування співвідношень об'ємів, кольору, світлотіньових і тональних характеристик, форм, ритму, пластики, руху або стану спокою, що забезпечує сприйняття твору як єдиного художнього цілого відповідно до задуму автора.

1.2. Лінійна асоціативна композиція (вправи).

Практичне завдання, яке спрямоване на виявлення ритмічних рядів, груп, які визначають композиційний центр, а також зоровий рух в картинній площині.

Асоціація — це психологічний зв'язок між уявленнями про предмети та явища, що формується на основі індивідуального й колективного життєвого досвіду. Кожний предмет, форма або явище здатні викликати певні уявні відповідники й емоційні стани. Так, окремі образи можуть породжувати стійкі асоціації (нічне небо — нескінченність; пантера — витонченість і

прихована загроза; карнавал — яскраві барви, динаміка, контрастність). У композиційній практиці асоціативність є важливим механізмом формування художнього образу.

Більш складні асоціативні зв'язки (наприклад, пов'язані зі звучанням музики чи поетичними текстами) потребують глибшого аналізу проектної ситуації та вищого рівня творчого узагальнення. У цьому разі композиція виходить за межі безпосередньо зорових відповідників і набуває багатозарового змісту. Водночас доцільно звернутися до тих засобів композиції, які безпосередньо пов'язані з матеріальною стороною зображення: кольору, тону, контрасту, ритму, симетрії, фактури, просторової організації. Ці елементи легко піддаються асоціативному осмисленню та вербалізації, оскільки мають усталені зв'язки як із предметним світом, так і з абстрактними поняттями. Наприклад, емоційні стани можуть бути інтерпретовані засобами формальної організації. Страх виражається через напружені динамічні структури, перевагу темних мас, різкі світлотіньові контрасти, дисонансні поєднання кольорів. Печаль може бути передана стриманою холодною гамою, зниженим контрастом, статичністю композиції, розмитістю меж кольорових площин. При цьому асоціативна композиція не зводиться до ілюстративності. Зображення фігуративної сцени (наприклад, сумної постаті біля вікна) є допустимим, однак сутність асоціативного підходу полягає не в буквальному відтворенні сюжету, а в естетично організованій формі, яка безпосередньо апелює до емоційного досвіду глядача.

Індивідуальність авторського бачення зумовлює варіативність асоціативних рішень. Проте в межах певної культури існують відносно сталі асоціативні коди, що забезпечують спільність базових емоційних реакцій. Тип і форма асоціативної композиції визначаються не лише тематикою, а й внутрішньою сутністю образу, його «емоційним ядром». У цьому контексті особливого значення набуває категорія художньої виразності.

Художня виразність композиції — це інтегральна властивість твору, що виявляється у здатності цілісно, переконливо й образно реалізувати авторський задум у відповідній формі та з належною змістовою глибиною.

Виразність не може бути зведена до формальних показників або алгоритмічно сконструйована. Вона виникає як результат взаємодії всіх композиційних засобів і проявляється лише в завершеному творі. Жоден окремий елемент композиції сам по собі не гарантує художньої виразності; вона є підсумком цілісного творчого процесу та його найвищим результатом.

Асоціативні композиції умовно можна поділити на дві групи. Перша охоплює твори, що апелюють до універсальних почуттів і переживань (любов, радість, тривога, смерть) та не потребують спеціальних знань для розуміння. Друга група пов'язана з історико-культурним контекстом — міфологією, релігією, літературою, історичними подіями. Такі твори передбачають певний рівень обізнаності глядача, оскільки їхня асоціативна структура спирається на культурні коди й символічні системи.

Загалом асоціація виконує функцію зв'язкової ланки між раціонально-структурною організацією композиції та її духовно-образним змістом. Історично мистецтво розвивалося на основі предметного відтворення реальності, однак у процесі еволюції дедалі більшого значення набувало асоціативне узагальнення та символічне наповнення образу. Незважаючи на предметну основу більшості творів образотворчого мистецтва, їхня художня цінність значною мірою визначається глибиною асоціативних зв'язків і рівнем виразності композиційного вирішення.

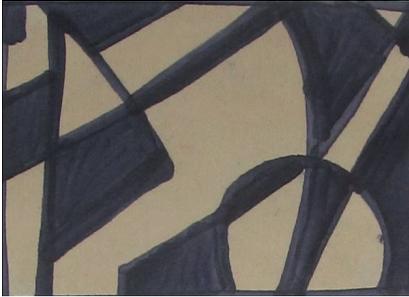
1.3. Психофізіологічні передумови композиції.

За допомогою композиції художник організовує фігури та предмети на площині й у просторі, встановлює їхні взаємозв'язки, підпорядковує другорядні елементи основним, формуючи ієрархію змістових акцентів. Просторова організація картини зумовлюється особливостями сприйняття людиною зображальної площини.

Формат твору має об'єктивні структурні властивості, які впливають на характер композиційного вирішення незалежно від намірів автора. Сприйняття художнього твору

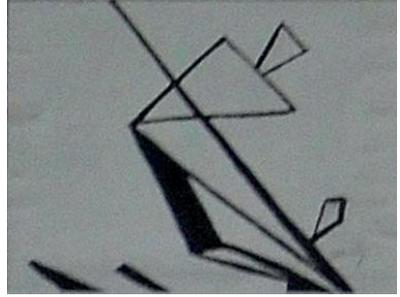
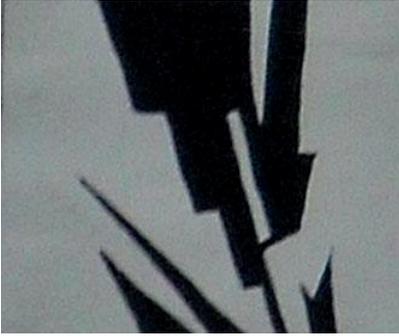
підпорядковується певним закономірностям, що визначають розподіл уваги, відчуття рівноваги та цілісності.

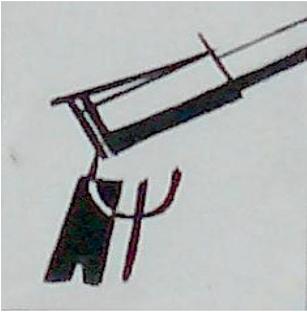
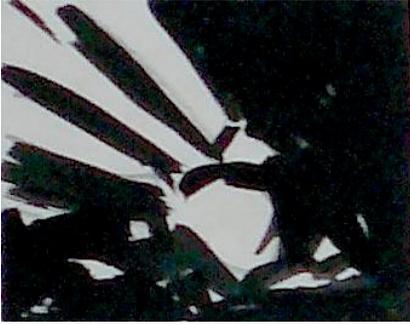
У процесі навчання розглядаються такі базові передумови композиції, як сприйняття картинної площини (структура формату), рівновага, статика й динаміка, напруга та розрядка, візуальна вага елементів і чинники, що на неї впливають.

1.4. Плямова асоціативна композиція» (вправи).

Практичне завдання спрямоване на побудову умовного простору на основі геометричних і пластичних формальних силуетів, а також на дослідження їхньої взаємодії в системі ритмічних зв'язків. Композиційне рішення має виражати конкретний стан — рівновагу, конфлікт, статику, динаміку, легкість або важкість.

1.5. Графічні та живописні начала. Їх єдність та відмінність образотворчого вираження.

Художники вибірково застосовують засоби виразності залежно від виду образотворчого мистецтва та поставлених творчих завдань. Окремі з них водночас функціонують як елементи композиції. Відповідно до мети роботи автор обирає адекватні виражальні засоби: графічні (лінія, крапка, пляма, силует тощо), колір, формат і масштаб, точку зору, тональні співвідношення, фактуру, текстуру, пластичність.

Пропонується виконати лінійно-плямові асоціативні композиції, побудувавши умовний простір на основі геометричних і пластичних формальних силуетів та організувавши їхню взаємодію в системі ритмічних зв'язків, що виражають певний емоційно-образний стан.

Орієнтовні теми: «Молочний коктейль», «Судний день», «Стрімкий вітер», «Вечеря з сонцем», «Вічна тиша»; а також композиції за музичними творами — «Музика янголів» Вольфганг Амадей Моцарт та «Шторм» Антоніо Вівальді.

1.6. Конструктивна геометрія як прийом композиції.

В межах цієї теми розглядаються прийоми організації картинного простору на основі теорії пропорцій, зокрема принципу «золотого перетину», канону Віллера, кривої Ле Корбюзьє та системи силових ліній.

Виразність художнього твору досягається завдяки цілеспрямованій організації зображуваних об'єктів і просторових відношень між ними, що забезпечує ясне розкриття авторського задуму. Композиція трактується як структурна побудова твору, система взаємозв'язків його частин, спрямована на досягнення цілісності та змістової завершеності. Вона є не лише процесом організації форми, а й результатом — завершеним художнім об'єктом.

Досягнення емоційного впливу на глядача передбачає пошук виразних засобів формоутворення та виявлення зображуваного об'єкта в найбільш характерному стані. Це положення є релевантним як для об'ємно-просторових видів мистецтва (архітектура, скульптура, декоративно-ужиткове мистецтво), так і для площинних форм (живопис, графіка, текстильне мистецтво тощо).

Одним із класичних засобів організації композиції є пропорції — співвідношення частин твору між собою та з цілим. Пропорційність визначає узгодженість розмірних характеристик елементів і виступає основою гармонійної рівноваги композиції. У художній практиці пропорціювання є не механічним розрахунком, а творчим процесом, у якому емоційно-образне мислення поєднується з раціональними принципами організації форми.

Прагнення до виявлення гармонійних співвідношень було характерним для майстрів різних історичних епох. Результатом цих пошуків стало формування систем ідеальних пропорцій, зокрема концепції «золотого перетину», що набула статусу універсального принципу гармонійної побудови.

Важливу роль у структурній організації твору відіграють силові лінії — внутрішні вектори композиції, які забезпечують зв'язок між різнорідними за формою та змістом елементами. Вони формують конструктивно-пластичний «каркас» твору,

спрямовують рух погляду глядача та сприяють збереженню цілісності зображення. Ігнорування закономірностей силових ліній може призвести до фрагментації композиції та втрати її структурної єдності.

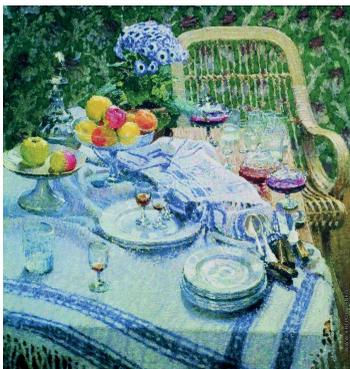
1.7. Аналітичний розбір творів живопису майстрів різних епох. Практичне завдання, яке спрямоване на визначення плямових та лінійних ритмів та їх своєрідності у розкритті конкретного образу.

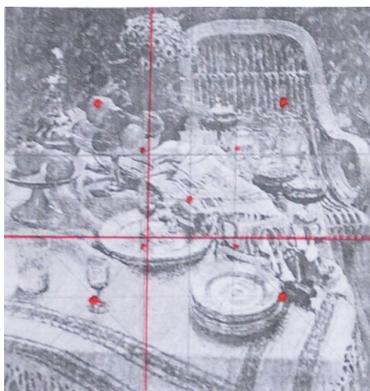
Аналіз творів майстрів різних епох дає змогу виявити закономірності композиційної побудови картини. Такий підхід дозволяє студентові не лише усвідомити об'єктивне існування законів композиції, а й зрозуміти механізми їх практичного застосування.

Особливого значення набуває дослідження ритмічної організації твору, використання принципу золотого перетину та системи силових ліній. Важливим етапом аналітичної роботи є також тональний розбір, який сприяє виявленню структурної цілісності, ієрархії планів і композиційних акцентів.

Пропонується вибрати один або два натюрморти виконані майстрами різних епох та виконати аналітичний розбір.

- а) розбір тональний
- б) розбір колірний
- в) розбір лінійний
- г) золотий розріз
- д) точки статики е) силові лінії

1.8. Ритм як загальний принцип композиції.

Ритм є одним із основоположних засобів організації зображення на площині. Він виявляється в різних сферах буття — в органічній і неорганічній природі, у мікро- та макроструктурах, фізіологічних процесах і трудовій діяльності людини. Етимологічно поняття «ритм» (грец. *rhythmos*) означає рух, такт, плин і визначається як закономірне чергування елементів та пауз.

У композиції розрізняють зростаючий, спадний (регресивний) і мішаний ритми. За характером вираження виокремлюють геометричний, пластичний, кольоровий, лінійний і плямовий ритми.

З метою практичного засвоєння ритмічної організації студентам пропонується виконати лінійно-плямові композиції, спрямовані на передавання різних емоційно-образних станів (ніжність, кохання, лють, страх, зростання, вітер тощо) засобами відповідного ритмічного вирішення.

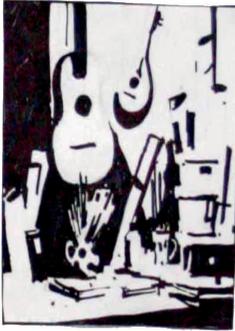

1.9. Натюрморт «Ліричний», «Мистецтво» тощо.

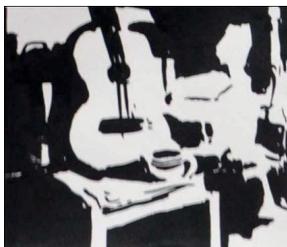
Завдання спрямоване на образне рішення композиції на задану тему на підставі начерків та ескізів з натурального матеріалу та використання досвіду попередніх завдань.

2. ЗАКОНИ, ПРАВИЛА, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ КОМПОЗИЦІЇ (ОДНОФІГУРНА КОМПОЗИЦІЯ)

2.1. Порівняння як загальний принцип композиції.

Предметно-сміслові аналогії та контрасти в композиції

Предметно-сміслові аналогії виступають важливим засобом у пошуках вираження художнього задуму, оскільки дозволяють встановлювати асоціативні зв'язки між образом і його інтерпретацією. Вони забезпечують посилення змістової насиченості твору через виявлення смислових відповідностей між предметами, явищами або поняттями.

Контрасти (предметно-сміслові та формальні) виконують ключову функцію в сприйнятті твору, оскільки вони підсилюють виразність і ясність композиційної структури. Контраст є одним із основних законів композиції: його дія проявляється як у природних закономірностях, так і в суспільних процесах, а в образотворчому мистецтві, як формі суспільної свідомості, контраст стає важливим інструментом художнього вираження. Активно виражена відмінність, нерівність і протиставлення елементів у структурі твору визначаються як контраст композиції.

Контрасти та зіставлення в композиції підсилюють її виразність. Будуючи композиції на зіставленні великого й малого, старого й молодого, сильного й слабкого, красивого й негарного, доброго й злого, багатого й бідного, великі майстри досягали гостроти в передачі характеру образів і глибини художнього змісту. Для вираження задуму художники застосовують різні типи контрастів, зокрема: контраст форм і напрямків; контраст одиниць (мас, обсягів, елементів); тоновий контраст; контраст глибини й площини; кольоровий контраст; контраст статичності й динаміки; контраст розриву й безперервності; сюжетний контраст; контраст часу й простору; контраст типажів.

Ці контрастні зіставлення дозволяють посилювати художню напругу, уточнювати смислові акценти та формувати цілісну, виразну композицію.

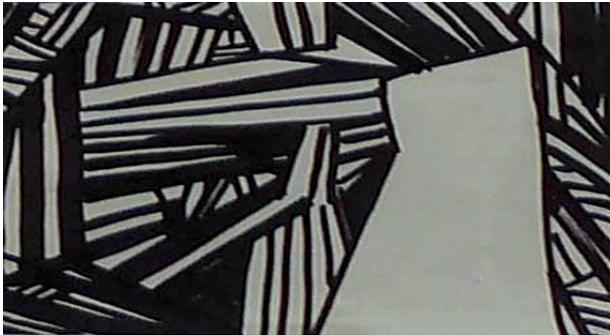
Завдання:

Виконати лінійні та плямові асоціативні композиції на теми:

«Злий». «Люблячий», «Жорсткий», «М'який», «Тяжкий», «Легкий», «Радісний», «Печальний».

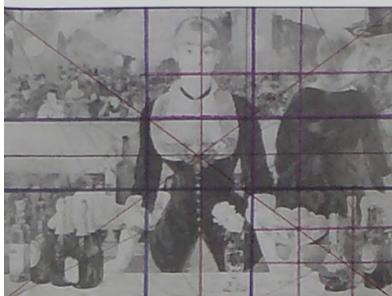
Виконати кольоротональну асоціативну композицію на теми:

«Корида», «Єгипет», «Легкі гроші».

2.2 Аналітичний розбір творів живопису майстрів різних епох (однофігурна композиція)

- а) розбір тональний;
- б) розбір колірний;
- в) розбір лінійний;
- г) золотий розріз;
- д) точки статики.
- е) силові лінії.

2.3. Умовність як необхідна передумова композиції

Умовність є специфічною рисою будь-якого твору мистецтва, оскільки художнє відображення життя здійснюється в образних формах, а не в точному відтворенні реальних явищ. Умовність визначається як спосіб образного виявлення художньої правди. Її ступінь залежить від творчого завдання, художньої мети та, насамперед, від необхідності зберегти внутрішню цілісність образу.

Реалізм не заперечує деформації та трансформації природних форм, якщо саме такими засобами розкривається суть твору. Метою художньої умовності є знаходження найбільш адекватних форм для виявлення сутності, що покладена в цих формах, з наданням їй максимально експресивного, метафоричного звучання. Умовність виступає способом художнього узагальнення, який передбачає підвищену емоційність образу та спрямований на отримання відповідного емоційно-експресивного відгуку глядача.

Ступінь умовності в різних творах може бути різною, але її головне завдання — забезпечити максимально яскраве вираження творчого задуму художника і підвищити виразність образу.

2.4. Ескіз однофігурної композиції «Портрет сучасника».

Практичне завдання, спрямоване на використання різних видів умовного в зображенні (колір, об'ємність, умовність простору, часу, руху).

Однофігурна композиція будується на взаємозв'язку фігури з оточенням і предметами, які визначають характер дії. У таких композиціях завжди присутня внутрішня дія, оскільки вони фактично представляють монолог персонажа. Для розуміння сенсу цього монологу важливими є не лише сам персонаж, а й місце його висловлення та передісторія, що забезпечує контекст події.

Однофігурна композиція є виразним типом предметної побудови, де зображені предмети виконують роль ознак середовища, дії та часу, що виходять за межі полотна. У цій структурі саме зв'язок фігури з середовищем виступає провідним композиційним зв'язком.

2.5. Однофігурна композиція на одну із заданих тем: «Ранок», «Очікування», «Повернення», «Дебют» тощо.

Завдання спрямоване на образне рішення явища, його внутрішнього стану, настрою, а також зв'язок фігури з навколишнім середовищем.

Однофігурна композиція будується на взаємозв'язку фігури з оточенням і предметами, які визначають характер дії. У таких композиціях завжди присутня внутрішня дія, оскільки вони фактично представляють монолог персонажа. Для розуміння сенсу цього монологу важливими є не лише сам персонаж, а й місце його висловлення та передісторія, що забезпечує контекст події.

Однофігурна композиція є виразним типом предметної побудови, де зображені предмети виконують роль ознак

середовища, дії та часу, що виходять за межі полотна. У цій структурі саме зв'язок фігури з середовищем виступає провідним композиційним зв'язком.

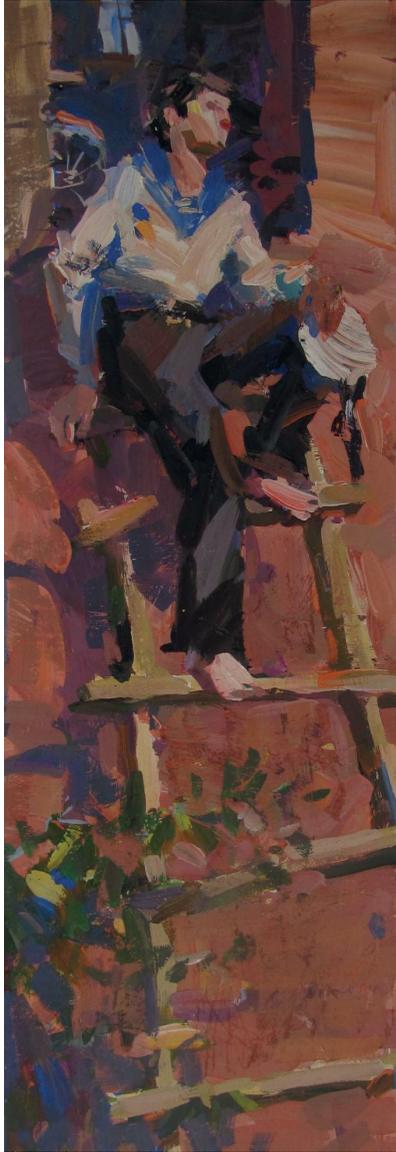
2.6. Однофігурна композиція на одну із заданих тем: «Ранок», «Очікування», «Повернення», «Дебют» тощо.

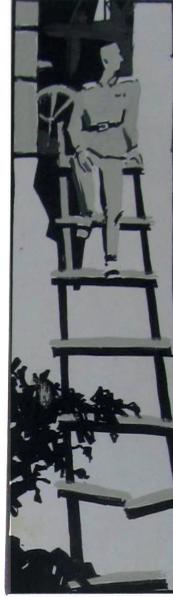
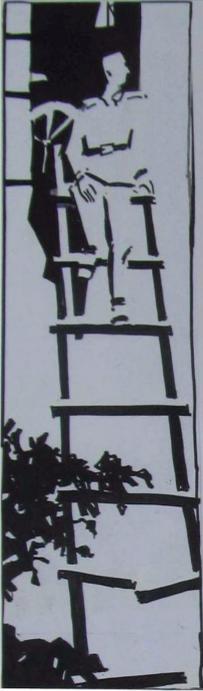
Завдання спрямоване на образне рішення явища, його внутрішнього стану, настрою, а також зв'язок фігури з навколишнім середовищем

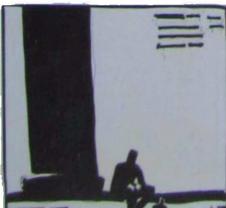

СЛОВНИК ОБРАЗОТВОРЧИХ ТЕРМІНІВ

- Ахроматичний колір – колір, що відсутній у спектрі (білий, сірий, чорний); безбарвний, безколірний, небарвистий
- Барвник – фарбувальна речовина (олія, гуаш, акварель та ін.)
- Відношення – у художній практиці – взаємна залежність і зв'язок кожного світло-кольорового тону, як засіб правдивого виразного зображення дійсності. Кожен тон правдивий не сам по собі, а тільки у відношенні з іншими тонами.
- Високий горизонт – що проходить вище очей художника, дозволяє дати ширшу панораму, повнішу картину.
- Власна тінь – не освітлена джерелом світла (протилежна до нього) частина поверхні.
- Вугіль – матеріал для малювання у вигляді тонких паличок, виготовлених із обпалених гілок дерев.
- Горизонт (обрій) – умовна лінія на рівні очей художника, що ділить картинну площину на дві частини верхню і нижню.
- Деталізація – зображення головних місць роботи в деталях, протилежне узагальненню.
- Задній план (другий план) – те, що намальовано позаду, що не становить головного змісту роботи, не є істотним.
- Ілюзорна перспектива – штучна перспектива, що застосовується для створення ілюзії чогось (ілюзії об'єму чи площини в просторі).
- Кольорова гама – ряд гармонійно взаємозв'язаних відтінків кольорів (з одним домінуючим). Види – тепла, холодна, світла та ін.
- Композиція – конкретна побудова, внутрішня структура твору: підбір, групування і послідовність образотворчих прийомів, що організують ідейно-художнє ціле, зумовлене змістом, характером і призначенням.
- Компонування – початковий етап роботи, що полягає в композиційному розташуванні зображення, в установленні основних пропорцій і розміченні загального виду натури.
- Конструкція – особливості побудови форми предмета, його внутрішня, прихована від очей, основа.
- Контраст – різко окреслена протилежність у чомусь.

- Локальний колір – колір, властивий забарвленню самого предмета. Видиме забарвлення кожного предмета змінюється від сусідства з іншими зафарбованими предметами, але в суворій відповідності до кольору предмета.

- Манера – сукупність особливостей, творчих прийомів, властивих митцеві, напрямку в мистецтві, художньому творі.

- Масштаб – відношення довжини ліній на рисунку до довжини відповідних ліній у натурі.

- Монохромія – вид колористичного вирішення твору мистецтва, що ґрунтується на використанні одного тону якого-небудь кольору чи його тональних градацій.

- Монохромний – однобарвний, одноколірний.

- Насиченість кольору (інтенсивність, чистота кольору) – одна з трьох основних властивостей, ознак кольорів, що вказує на силу, ступінь хроматичної чистоти кольору.

- Низький горизонт – горизонт, що проходить нижче очей художника.

- Ньюанс – відтінок, ледве помітна різниця; тонкий або ніжний відтінок чи різновид кольору.

- Образ – специфічна для мистецтва конкретно - чуттєва форма відображення дійсності. Образ містить у собі єдність індивідуального і типового, суть якого в тому, що загальне подається через одиничне.

- Об'єм – форма, образи чого-небудь у трьох вимірах

- Основа форми – форма живої природи, що в своїй конструктивній основі наближається до правильної геометричної форми.

- Перспектива – спосіб зображення об'ємних фігур на площині залежно від змін їхньої величини, чіткості, зумовлений ступенем віддаленості від глядача. Відтворення уявних змін величини, контури об'ємних предметів при зображенні на площині. Види: лінійна, повітряна, ілюзорна, прямокутна.

- Півтон – неяскравий, невиразний колір; забарвлення, фарба, перехідні від ясного тону до темного.

- Пігмент – синтетичний барвник, нерозчинний у воді, спиртах, лаках; використовується для виготовлення фарб, лаків.

- Підмальовування – початковий етап живопису олією, що полягає в точному переданні кольорових і тональних відношень: поверхню полотна вкривають тонким шаром фарби, після чого накладають відтінки задуманого тону.

- Пластика (перенос) – гармонійність і виразність форм, зображень, образів у малярстві.

- Пластичність – гнучкий, виразний (про форми, рухи людини, тощо...).

- Пляма – частина якої-небудь поверхні, що виділяється своїм забарвленням, кольором, освітленням.

- Повітряна перспектива – показує, як змінюється колір і тон віддалених предметів, що сприймаються зором не досить яскраво і навіть не того відтінку, яким бачиться, якщо подивитися на них зблизька.

- Предметна площина – горизонтальна площина землі чи підлоги, на якій розташовуються художник і площини видимих ним предметів.

- Пропорція – співвідношення частин цілого між собою.

- Профіль – обрис предмета чи обличчя збоку.

- Ракурс – вигляд різних об'єктів у перспективі, що спричиняє зміну їхніх звичайних обрисів.

- Ритм – виразна розмірність частин, що веде до узгодженості твору в цілому.

- Світло – світле місце, світла пляма, що відтворює найінтенсивніше освітлення певної ділянки зображуваного простору; поверхня, на яку світло падає прямо.

- Світлота – основна властивість кольору, що визначає ступінь ясноти чи світлоти кольору.

- Світлосила – ступінь освітленості, створюваний джерелом світла; зображується і сприймається не ізольовано, а у відповідності до інших тонів.

- Світлотінь – сувора закономірна градація ясних і темних штрихів, плям як засіб передачі в живопису об'ємності зображуваного; градація відповідає освітленості предмета і його формі. Світлотіньовий лад утворюється зі світла, тіні, півтіні, рефлексу.

- Силует – характерні, виразні з художнього погляду обриси, зовнішні контури будови предмета, що сприймаються на відстані.

- Спадна тінь – тінь, що лягає в протилежній від світла бік від освітленого предмета; межі тіні повторюють силует предмета.

- Спрощення – метод, при якому форму предметів намагаються штучно спростити, підвести до найпростішої геометричної фігури.

- Станковий живопис – різновид малярства, твори якого мають самостійне значення і не підпорядковуються якомусь художньому ансамблю.

- Стафаж – зображення людей або тварин, вмальовані в живописну композицію (найчастіше – в пейзаж) для її поживлення.

- Сюжетно-композиційний центр – частина твору образотворчого мистецтва, яка чітко виражає головне в ідейному змісті сюжету; включає в себе сюжетну зав'язку з головними дійовими особами і аксесуарами. Виділяється об'ємом, освітленням та іншими засобами у відповідності до основних законів композиції.

- Тінь – місця на роботі, які зображують найменш освітлені ділянки чого-небудь; місце на об'ємному предметові, на яке не падає світловий промінь.

- Техніка – сукупність прийомів, навичок, що застосовуються у певній діяльності, певному ремеслі, мистецтві. Володіння такими прийомами, навиками; професійне вміння, майстерність.

- Тло – основний колір, тон художнього твору; другий план роботи, на якому чітко вимальовується основне зображення.

- Тон – колір, забарвлення, а також відтінок, нюанс якого-небудь кольору, що характеризується певним ступенем яскравості, насиченості; основний, переважаючий колір у вибраному діапазоні кольорів, узагальнюючий і підпорядковуючий собі всі інші кольори картини (теплий, холодний).

- Тональність – місце кольору в колі тонів чи кольорів, різновидність кольору; одна з основних властивостей кольору;

схема або співвідношення кольорів; забарвлення щодо ясності чи темноти кольору.

- Узагальнення – поєднання деталей у великі форми нанесенням загального тону, що визначає колорит роботи. Узагальненню підлягають другорядні місця та тло.

- Фактура – матеріальні властивості об'єктів, що сприймаються за рахунок різних технічних прийомів оброблення поверхні, що використовуються як засоби художньої виразності: нахил лінії та мазка, ведення пензля, олівця та ін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В.Шевчук, 2016, 360с.
2. Іттен Й. Мистецтво кольору/ Ред. О. Плаксії, Київ: ArtHuss, 2022, 96с.
3. Іванов С. Основи композиції видання: Навчальний посібник – Вид. «Світ» - Львів, 2013.- 230с
4. Ковальов Ф. В. Золотий пертин у живописі: Навч. посіб. для ху-дож. ін-тів та училищ.- Київ.: Вища Школа, 1989.- 143 с.
5. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції: навчальний посібник. - К.: Каравела, 2018. - 304 с.
6. Марчук В. Про малярство: навчальний посібник. Львів: ФОП Стебляк О.М., 2018. - 264с.
7. Прищенко С. В. Кольорознавство: навчальний посібник / за ред. проф. Є. А. Антоновича. Київ : Альтерпрес, 2010. 354 с.
8. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навчальний посібник. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2022. 124 с.
9. Rudolph Arnhem Art and Visual Perception, Second Edition: A Psychology of the Creative Eye -University of California Press, 2004. - 528
10. Урсу Н. О. Теоретичні основи композиції: навч. - метод. посіб. для студ. ВНЗ худ. та худ. - пед. спец. / Н. О. Урсу, І. А. Гуцул; Кам'янець - Поділ. Держ. ун -т. - 2-ге вид. - Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2018. – 166 с.
11. Яремків М. М. Композиція: творчі основи зображення.

Навчальний посібник. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2009. - 112с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Волковський М. Колір в живописі. Київ: Видавництво В.Шевчук, 2016, 360с.
2. Іттен Й. Мистецтво кольору/ Ред. О. Плаксій, Київ: ArtHuss, 2022, 96с.
3. Прищенко С. В. Кольорознавство: навчальний посібник / за ред. проф. Є. А. Антоновича. Київ : Альтерпрес, 2010. 354 с.
4. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства : навчальний посібник. Луцьк: Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2022. 124 с.

Для заміток.

Учбове видання

Загальний курс композиції. I КУРС.

для студентів освітньо-професійної програми «Станковий
живопис».
денної та заочної форми навчання.

Упорядник ст. викладач Коваленко Сергій Володимирович

